

RADA EURÓPY A MÉDIÁ

LUBOMÍR ŠIŠÁK

K l ú č o v é s l o v á: sloboda prejavu a informácií – pluralita nezávislých informačných zdrojov – verejnoprávne médiá – nové komunikačné technológie – dokumenty Rady Európy – podpora európskej audiovizuálnej produkcie

Počet členských štátov Rady Európy (RE) – najstaršej celoeurópskej organizácie – dosiahol 40: najnovším členom je od 6. novembra 1996 Chorvátska republika. V širokorozvetvenej činnosti štrasburskej inštitúcie má svoje dôležité miesto aj oblasť médií, ktoré sa stali prostriedkami šírenia informácií so skutočne ohromnými možnosťami.

Z tohto dôvodu sa RE veľmi podrobne zaujíma o dôsledky rozvoja prostriedkov verejných informácií v týchto hlavných oblastiach:

- v zabezpečovaní slobody prejavu a šírenia informácií, ako i rozširovaní ich rozsahu,
- v prispôbovaní zákonov technologickému vývoju médií,
- v podporovaní produkcie, distribúcie a marketingu európskych audiovizuálnych diel.

Činnosť RE v mediálnej oblasti je vo všeobecnosti zameraná na ochranu a rozvoj slobody prejavu a informácií v súlade s článkom 10 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP) a na voľnú výmenu informácií prostredníctvom nezávislých a pluralitných médií na celoeurópskej úrovni. Okrem súdnej ochrany práva na slobodu prejavu a šírenia informácií prostredníctvom mechanizmov EDLP sa činnosť RE sústreďuje predovšetkým na prijímanie politických a právnych záväzkov týkajúcich sa uplatňovania a rozširovania práv a slobôd vo vzťahu k médiám. Za jeden z najvýznamnejších politických dokumentov možno považovať **Európsku deklaráciu o slobode prejavu a šírenia informácií**, ktorá bola prijatá v roku 1982 Výborom ministrov, čo je rozhodovací orgán, tvorený ministrami zahraničných vecí členských štátov RE.

V oblasti právnych záväzkov bolo významným medzníkom prijatie **Európskeho dohovoru o cezhraničnej televízii**, ktorý nadobudol platnosť v roku 1993. K 1. augustu 1997 ho ratifikovalo 15 a podpísalo ďalších 13 európskych štátov (Slovenská republika sa stala zmluvnou stranou dohovoru 1. 5. 1997). Cieľom tohto dohovoru je zabezpečiť voľnú výmenu televíznych programov a služieb medzi európskymi krajinami, zosúladiť legislatívne opatrenia vo vybraných oblastiach programovej štruktúry, reklamy, sponzorstva, ochrany individuálnych práv (napr. vo vzťahu k deťom a mládeži, prístupu verejnosti k informáciám o udalostiach celoeurópskeho významu), distribúcie audiovizuálnej produkcie európskeho pôvodu atď.

Stanovenie strategických cieľov a orientácie činnosti RE sa uskutočňuje spravidla na úrovni **európskych ministerských konferencií pre oblasť médií** od roku 1986. Dejiskom prvej takejto konferencie sa stala Viedeň a predposledná, štvrtá sa uskutočnila v Prahe 7. a 8. decembra 1994. Pripomeňme si, že hlavná téma pražského podujatia mala názov *Médiá v demokratickej spoločnosti*. Prvou subtémou bola *Budúcnosť verejnoprávneho vysielania* (správu pripravilo Belgicko), druhou subtémou

boli *Novinárske slobody a ľudské práva* (správu pripravilo Rakúsko). Pražská konferencia vyústila do prijatia:

- Deklarácie o médiách v demokratickej spoločnosti, doplnenej o Akčný plán;
- Rezolúcie o budúcnosti verejnoprávneho vysielania;
- Rezolúcie o novinárskych slobodách a ľudských právach;
- Vyhlásenia o narušaní novinárskych slobôd, ktoré odsudzuje útoky na práva a slobody novinárov a na ich bezpečnosť a vyzýva Výbor ministrov RE, ako aj vlády členských štátov RE na prijatie účinných opatrení na elimináciu takýchto útokov.

Nasledujúca (v poradí piata) ministerská konferencia o mediálnej politike sa uskutočnila v gréckom Solúne 11. a 12. decembra 1997 s hlavnou témou *Informačná spoločnosť: výzva pre Európu* a s dvoma podtémami: *Vplyv nových komunikačných technológií na ľudské práva a demokratické hodnoty* (správu pripravilo Taliansko) a *Prehodnotenie regulačného rámca pre médiá* (správu pripravili Francúzsko a Veľká Británia).

Medzivládny pracovný program RE bol prijatý v roku 1976. Prirodzene, aj pred jeho prijatím sa uskutočnilo množstvo medzivládnych akcií ako odpoveď na správy, odporúčania a rezolúcie Parlamentného zhromaždenia RE, čo je poradný orgán RE tvorený zástupcami národných parlamentov z členských krajín RE. Tieto odporúčania a rezolúcie, práve tak ako závery mnohých sympózií a seminárov organizovaných Parlamentným zhromaždením RE, dokumentujú veľký záujem RE o činnosť médií ako nevyhnutných nástrojov demokracie.

Od roku 1981 sa medzivládna činnosť RE v mediálnej oblasti preniesla na pôdu Riaditeľstva ľudských práv. Od januára 1987 problematika médií a komunikácie zaujala samostatné miesto v medzivládnom pracovnom programe RE. Presunutie tejto problematiky na pôdu Riaditeľstva ľudských práv znamená posilnenie tesnejších vzťahov medzi problematikou médií a základnými hodnotami demokracie a slobody, ktorých posilňovanie a rozvíjanie je jedným zo základných poslání RE. Vo Viedenskej deklarácii z 9. októbra 1993 hlavy štátov a vlád členských krajín RE zdôraznili tieto vzťahy potvrdením, že garantovaná sloboda prejavu a šírenia informácií musí naďalej zostať rozhodujúcim kritériom pri posúdení akejkoľvek žiadosti o členstvo v RE. Riadna činnosť slobodných a autonómnych médií, ako aj existencia plurality nezávislých informačných zdrojov sú nevyhnutným predpokladom demokracie a medzinárodného porozumenia. Sloboda šírenia informácií je nielen základné právo samo osebe, ale zároveň pomáha uplatňovať ďalšie základné práva.

Výbor ministrov RE zveril realizáciu spomínaného pracovného programu v oblasti médií do rúk **Riadiaceho výboru RE pre médiá**, ktorý tvoria experti zo všetkých členských štátov RE a pozorovatelia z nečlenských štátov RE, rôznych medzivládnych a mimovládnych organizácií. Na zasadania Riadiaceho výboru RE pre médiá delegujú expertov vlády, resp. príslušné ministerstvá či iné vládne inštitúcie, ktoré sa zaoberajú mediálnou problematikou. Z nečlenských štátov sa na zasadaniach Riadiaceho výboru RE pre médiá zúčastňujú zástupcovia Arménska, Azerbajdžanu, Bieloruska, Gruzínska a Vatikánu. Na prvom zasadaní Riadiaceho výboru RE pre médiá v roku 1997 (zasadania sa uskutočňujú dvakrát ročne – spravidla v júni a novembri) bol prítomný dokonca i zástupca Kanady. Svojich predstaviteľov tam mali ďalej napríklad Európska komisia (výkonný orgán Európskej únie), Parlamentné zhromaždenie RE, Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, Severská rada ministrov, Audiovisual Eureka, Európska vysielacia únia a Asociácia komerčných televízií v Európe.

Medzi úlohy Riadiaceho výboru RE pre médiá patrí:

- rozvíjanie spolupráce medzi európskymi štátmi v mediálnej oblasti s cieľom ďalej posilňovať slobodu prejavu, šírenie informácií v demokratickej spoločnosti a podporu plurality nezávislých a autonómnych médií,
- vzhľadom na vyššie uvedený cieľ vypracúvať efektívne celoeurópske politické opatrenia a s nimi súvisiace legislatívne a iné nástroje, ktoré musia držať krok s technickým, hospodárskym, politickým a ďalším vývojom v oblasti médií.

Na realizáciu svojej širokospektrálnej činnosti si Riadiaci výbor RE pre médiá vytvoril viacero poradných orgánov (výbory expertov, skupiny špecialistov). Pokúsime sa aspoň stručne charakterizovať zameranie činnosti poradných orgánov, ktoré pôsobili v štruktúre Riadiaceho výboru pre médiá v roku 1997.

Výbor expertov na koncentráciu médií a pluralizmus

Progresívne otvorenie mediálneho sektora súkromnému podnikaniu (v západnej Európe už dávnejšie, v strednej a východnej Európe po roku 1989) spolu s internacionalizáciou hospodárskeho súťaženia medzi mediálnymi spoločnosťami a rozvojom nových komunikačných služieb smeruje k posilňovaniu trendov mediálnej koncentrácie na celoeurópskej úrovni. Tým sa zároveň vynára otázka existencie plurality nezávislých informačných zdrojov a prostriedkov verejných informácií schopných odzrkadľovať celé spektrum názorov a postojov vnútri spoločnosti.

Výbor bol založený s cieľom zhodnotiť vývoj mediálnej koncentrácie na kontinentálnej úrovni a určiť, či treba buď na národnej alebo európskej úrovni prijať účinné opatrenie na ochránenie politického a kultúrneho pluralizmu v mediálnej sfére. Na základe dotazníkového sústreďovania informácií pomocou siete národných korešpondentov v členských štátoch RE tento výbor analyzuje vývoj mediálnej koncentrácie v jej rôznych podobách na európskom kontinente, teda zvyšovanie podielu súkromného sektora vo vysielaní a v oblasti periodickej tlače, rozvoj nových služieb v oblasti komunikačnej techniky, potenciálny negatívny vplyv koncentrácie na pluralitu médií a pod. Členmi tohto výboru sú: Belgicko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Taliansko, Nórsko, Poľsko, Slovensko, Švédsko, Švajčiarsko a Veľká Británia.

Skupina špecialistov na problematiku prístupu k oficiálnym informáciám

Jedným zo základných predpokladov pre existenciu skutočne demokratickej spoločnosti je transparentnosť aktivít verejných orgánov voči občanom, ktorí majú mať prístup k informáciám o týchto aktivitách. Na základe záverov pražskej ministerskej mediálnej konferencie z roku 1994 Výbor ministrov RE vyzval Riadiaci výbor RE pre médiá, aby zvážil možnosti prípravy záväzného legislatívneho predpisu alebo iného opatrenia vyjadrujúceho základné princípy prístupu verejnosti k informáciám štátnych orgánov.

Na túto výzvu reagoval Riadiaci výbor RE pre médiá v roku 1996 vytvorením spomínanej skupiny špecialistov, ktorá sa zaoberá rozličnými otázkami súvisiacimi s prístupom občanov k oficiálnym informáciám (rozsahom, modalitami, možnými limitmi tohto práva a pod.). V tejto etape má skupina špecialistov za sebou analýzu viacerých ustanovení, ktoré by mali vytvoriť budúci Dohovor o prístupe verejnosti

k oficiálnym informáciám. V tejto skupine sú zastúpené: Nemecko, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Ruská federácia, Švédsko, Turecko a Veľká Británia.

Skupina špecialistov na médiá v paneurópskej perspektíve

Vzhľadom na to, že čoraz vyšší počet mediálnych právnych a politických záležitostí nadobúda celoeurópsku dimenziu, Riadiaci výbor RE pre médiá založil skupinu špecialistov zodpovednú za rozvoj aktivít, ktoré sú nasmerované na prehlbovanie slobody prejavu a šírenia informácií vo všetkých členských štátoch RE prostredníctvom slobodných, nezávislých a pluralitných médií.

Následne za *Rezolúciou o budúcnosti verejnoprávneho vysielania*, prijatou na pražskej ministerskej konferencii, skupina špecialistov pripravila *Odporúčanie o zárukách nezávislosti verejnoprávneho vysielania*, ktorú Výbor ministrov RE prijal v septembri 1996. Tento dokument obsahuje vo forme návrhov sériu ustanovení, ktoré by mali byť implementované do domácej legislatívy každej členskej krajiny RE, aby sa zabezpečila nezávislosť prevádzkovateľov verejnoprávnych médií. Inými slovami, cieľom tohto dokumentu je zosúladiť vnútroštátnu legislatívu členských štátov RE vo vzťahu k postaveniu a kompetenciám jednotlivých riadiacich a kontrolných orgánov, dohliadajúcich nad fungovaním verejnoprávneho vysielania, statusu zamestnancov verejnoprávnych rozhlasových a televíznych staníc, zdrojom financovania týchto staníc a prístupu k moderným komunikačným technológiám.

Z nedávnych akcií, ktoré zorganizovala táto skupina špecialistov, možno spomenúť seminár na tému článku 10 Európskeho dohovoru o ľudských právach a stretnutie s predstaviteľmi mediálnej sféry. Členmi tejto skupiny sú: Rakúsko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Chorvátsko, Írsko, Lotyšsko, Litva, Moldavsko, Holandsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko, Ukrajina, Turecko a Veľká Británia.

Skupina špecialistov na ochranu vlastníckych práv v mediálnej oblasti

Títo odborníci sa zaoberajú analýzou dôsledkov zavádzania nových technológií na vlastnícke práva v mediálnej sfére, čiže na autorské práva a príbuzné práva vrátane takých otázok ako:

- obmedzenie exkluzívnych práv,
- problematika aplikovaného práva a zodpovednosti pri použití produktov chránených autorským právom,
- technické prostriedky na identifikovanie produktov a vlastníkov autorských práv v kontexte manažmentu a vyjasnenosti autorských práv.

Skupina je poverená takisto pravidelne informovať Riadiaci výbor RE pre médiá o stave podpisovania a ratifikovania Európskeho dohovoru vzťahujúceho sa na otázky autorského práva a príbuzných práv v rámci cezhraničného vysielania prostredníctvom satelitu, aby táto medzinárodná konvencia mohla čo najskôr nadobudnúť platnosť. V neposlednom rade špecialisti tejto skupiny pokračujú v analyzovaní problematiky auditívneho a audiovizuálneho pirátstva v členských štátoch RE, s osobitným dôrazom na oblasť digitálnych technológií.

Svojich odborníkov tu majú tieto krajiny: Česká republika, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Nemecko, Írsko, Nórsko, Poľsko, Ruská federácia, Slovensko, Švajčiarsko,

„Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko“, Turecko, Ukrajinská republika a Veľká Británia.

Skupina špecialistov na vplyv nových technológií na ľudské práva a demokratické hodnoty

Rozvoj nových komunikačných technológií a služieb, ako napríklad digitálnej televízie alebo on-line informačných služieb, je jedným z najvýznamnejších prvkov, ktoré budú v najbližších rokoch ovplyvňovať uplatňovanie slobody prejavu a šírenia informácií. Hoci tieto nové technológie a služby pomôžu zvýšiť množstvo mediálnych produktov, čo iba prospeje pluralite postojov, názorov a kultúr v Európe, môžu takisto vyvolať nové otázky z hľadiska ochrany ľudských práv a demokratických hodnôt. Práve táto problematika patrila k popredným otázkam na decembrovej solúnskej ministerskej mediálnej konferencii. V tejto skupine sú zastúpené štáty: Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Taliansko, Malta, Poľsko, Portugalsko, Ruská federácia, Španielsko, Turecko a Veľká Británia.

Skupina špecialistov na mediálnu legislatívu a ľudské práva

Toto je najnovší tím odborníkov, ktorý sa utvoril v dôsledku realizácie *Rezolúcie o novinárskych slobodách a ľudských právach*, prijatej na 4. európskej ministerskej mediálnej konferencii v decembri 1994 v Prahe. Na svojich doterajších dvoch zasadaniach špecifikoval zameranie svojej budúcej činnosti na tieto oblasti:

- monitorovanie a analyzovanie stavu mediálnej legislatívy,
- zverejnenie „tajných“ či „diskrétnych“ informácií vo verejnom záujme,
- ochrana utajenosti zdroja novinárskej informácie.

Skupina týchto špecialistov z hľadiska sledovania mediálneho práva a ľudských práv bude pripravovať zodpovedajúce návrhy právnych noriem, ktoré musia byť tiež nasmerované na ďalšie posilňovanie slobody vyjadrovania a ďalších demokratických slobôd.

Tím tvoria experti z Bulharska, Francúzska, Nemecka, Portugalska, zo Slovenska, Švédska, Švajčiarska a z Turecka.

Stály výbor pre cezhraničnú televíziu

Skupina expertov pôsobí od 1. mája 1993, čiže od nadobudnutia platnosti Európskeho dohovoru o cezhraničnej televízii. Zaoberá sa predovšetkým aplikáciou tohto medzinárodného dohovoru v mediálnej praxi. Európsky dohovor o cezhraničnej televízii bol vo Výbore ministrov RE prijatý už 15. marca 1989. Od toho času doteraz urobil technický a ekonomický vývoj veľký krok vpred, takže je už potrebná novelizácia tohto dokumentu. V stálom výbore sú tieto krajiny: Cyprus, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Maďarsko, Taliansko, Malta, Nórsko, Poľsko, San Marino, Slovensko, Švajčiarsko, Turecko, Veľká Británia a Vatikán.

Spomenieme ešte **Koordinačný výbor pre databázu MEDIALEX**, v ktorom sú zastúpené všetky členské štáty RE. Poverení zástupcovia sú na národnej úrovni zodpovední za spracúvanie zákonov, nariadení, smerníc, predpisov a pod. v oblasti, na

ktorú sa vzťahuje Európsky dohovor o cezhraničnej televízii. Všetky tieto údaje budú teda tvoriť databázu MEDIALEX. Koordinačný výbor, ktorého funkcia je byť zároveň poradným orgánom Riadiaceho výboru RE pre médiá, začne pracovať v roku 1998. V databáze **ATENA** sa zase zhromažďujú údaje o školiacich ústavoch, ktoré ponúkajú kurzy na zdokonaľovanie vedomostí a zručností v audiovizuálnej oblasti.

Slovensko má svojho delegáta i na zasadaniach európskeho fondu **EURIMAGES**, založeného v roku 1988 na podporu koprodukcie a distribúcie filmovej a audiovizuálnej tvorby. Fond má momentálne 24 členských štátov a rozpočet v hodnote asi 19 miliónov britských libier. Podpora je však orientovaná len na také koprodukčné diela, na ktorých sa podieľajú producenti aspoň troch členských štátov EURIMAGES. Dokumentárna koprodukcia a filmy distribuované prinajmenšom v troch európskych krajinách sa takisto môžu uchádzať o podporu.

Kvôli komplexnejšej informácii o štruktúre a pôsobení špecializovaných orgánov RE v mediálnej sfére treba ešte uviesť **Európske audiovizuálne observatórium**, založené v decembri 1992 na základe príslušnej rezolúcie Výboru ministrov RE. Táto organizácia pôsobí v Štrasburgu ako informačné a servisné centrum pre profesionálnych pracovníkov audiovizuálneho priemyslu, ktoré záujemcom poskytuje údaje legislatívneho, ekonomického a programového charakteru. Z tohto hľadiska zabezpečuje informačný kolobeh vnútri audiovizuálneho priemyslu a podporuje väčšiu transparentnosť na audiovizuálnom trhu. Robí tak prostredníctvom publikácií, štatistických a analytických materiálov, siete Internet atď. Práca tejto inštitúcie je zameraná i na rozširovanie celoeurópskej databázy údajov o televíznom a filmovom priemysle, ako aj videopriemysle. Európske audiovizuálne observatórium je takisto sprostredkovateľom medzi fondom **Audiovisual EUREKA**, sídliacom v Bruseli (jeho členom je i Slovenská republika), a výkonným orgánom EÚ – Európskou komisiou.

Adresa autora: PaedDr. Lubomír Šišák, Sekcia verejných informácií MK SR, Nám. SNP 33, 813 31 Bratislava

Council of Europe and the Mass Media

Lubomír Šišák

Key words: freedom of expression and information – pluralism of independent information sources – public law mass media – new communication technologies – documents of the Council of Europe – support of European audiovisual production

Author reminds the main goals of the Council of Europe in the media field and in this connection also the meaning of European ministerial conferences on mass media policy because these conferences determine strategic aims and activity orientation of the Council of Europe. Another part of this article is devoted to the role and tasks of the Steering Committee of the Council of Europe on the Mass Media that has its own sub-structure.

There are some sub-committees and groups of experts that deal with specific problems like mass media concentration and pluralism, media law and human rights, access to official information, media in a pan-European perspective etc. In the article there are also shortly mentioned institutions related to the media field like EURIMAGES, European Audiovisual Observatory and Audiovisual Eureka.